

वाढत्या तापमानातील द्राक्ष बागेचे नियोजन

द्राक्ष सल्ला
डॉ. आर. जी. सोमकुंवर

सध्याच्या परिस्थितीमध्ये द्राक्ष लागवड विभागामध्ये तापमानात सतत वाढ होत आहे. यासोबत आर्द्रताही तितकीच कमी होत आहे. या वातावरणाचे द्राक्षबागेत असलेल्या वेगवेगळ्या अवस्थेत काय परिणाम होऊ शकतील आणि त्यावरील उपाययोजनांची माहिती घेऊ.

खुंट लागवड केलेली बाग

नवीन खुंट लागवड ही सामान्यतः फेब्रुवारी ते मार्च महिन्यात केली जाते. कमी तापमान असलेल्या परिस्थितीत लागवड केल्यास खुंट रोपांची मुळे लवकर रुजून मुळांच्या विकासाला नुकतीच सुरवात झालेली असते. मात्र काही परिस्थितीत उशिरा लागवड केलेली असल्यास मुळे जमिनीत रुजून नवीन पालवी फुटण्याच्या अवस्थेत तापमान वाढल्यास काही अडचणी येऊ शकतात. वाढत असलेल्या तापमानात जमिनीतून बाष्पीभवनाद्वारे पाणी निघून जाते. हलकी जमीन असल्यास अडचणीत आणखी भर पडते. अशा स्थितीमध्ये खुंटरोपांची वाढ एकदम थांबलेली दिसून येते. काडी तळातूनच दुधाळ रंगाची दिसू लागेल. महत्त्वाचे म्हणजे हलक्या जमिनीची पाणी धरून ठेवण्याची क्षमता वाढवणे गरजेचे असेल. यावेळी मुळांच्या कक्षेत किंवा ठिबकचे पाणी पडत असलेल्या ठिकाणी कोकोपीट, शेणखत किंवा पिकांचे सेंद्रिय अवशेष वापरणे महत्त्वाचे असेल. पाणी देण्याची वेळही महत्त्वाची असून, शक्यतो सकाळी किंवा सायंकाळी पाणी द्यावे. या काळात बाष्पीभवनाचा वेग कमी राहून, उपलब्ध पाणी मुळांद्वारे उचलले जाईल.

उशिरा लागवड झालेल्या परिस्थितीत भारी जमीन असल्यास फारशी अडचण येणार नाही. मात्र बागेत पाणी कमी असल्यास खुंटरोपाला पाण्याचा ताण बसेल. वाढ

अनेक ठिकाणी खुंटरोपाची लागवड पूर्ण झाली आहे.

तिथेच थांबेल. या करिता लागवडीनंतर सुरुवातीचे किमान आठ दिवस तरी पाणी जास्त प्रमाणात द्यावे. नवीन पालवी फुटण्यास सुरुवात झाली म्हणजे मुळे रुजली असे म्हणता येईल. म्हणजेच त्यानंतर फारशी अडचण येणार नाही. शक्यतो सायंकाळी प्रति एकर अर्धा किलो युरिया या प्रमाणे ठिबकद्वारे द्यावा. यासोबत १८-४६-० हे खत २५ किलो प्रति एकर प्रमाणे जमिनीतून एकदा द्यावे. यामुळे मुळांची वाढ होण्यास मदत होईल.

रिकट बागेचे व्यवस्थापन

खोड तयार करण्याकरिता नत्र आणि पाण्याचा योग्य वापर महत्त्वाचा आहे.

द्राक्षबागेत रिकट हा साधारणतः जानेवारीच्या शेवटचा आठवडा (सोलापूर, सांगली) ते फेब्रुवारीचा दुसरा आठवडा (नाशिक, नगर, पुणे) या कालावधीत घेतला जातो. त्यानंतर निघालेली फूट ही खोड तयार करण्यासाठी वापरण्यात येते. यावेळी प्रत्येक बागेत खोड तयार करण्यासाठी वाढलेली फूट ही साधारणतः कलमजोडाच्या वर तीन फुटापर्यंत पोचलेली असावी. यावेळी फुटीच्या पेऱ्यातील अंतर जास्त असल्यास खोड लवकर तयार करण्यामध्ये फायदा होईल. याकरिता प्रमुख खतांपैकी नत्रयुक्त खते, मॅग्नेशियम आणि फेरसची गरज असेल. नत्रयुक्त खतांपैकी युरिया, अमोनियम सल्फेट व १८-४६-० देता येईल. जमिनीचा प्रकार पाहून खताचा वापर करावा. भारी जमीन असल्यास साधारण अर्धा किलो युरिया किंवा अमोनियम सल्फेट प्रति एकरी पंधरा दिवसापर्यंत देता येईल. १८-४६-० हे खत २५ किलो प्रति एकर या प्रमाणे आता द्यावे. नंतर वीस दिवसानंतर तितक्याच प्रमाणात द्यावे. कलम केलेल्या बागेत पहिल्या वर्षी फेरसच्या कमतरतेमुळे पाने पिवळी पडलेली दिसतात. काही पानांवर जाळीप्रमाणे चित्र दिसते. अशा परिस्थितीत १० किलो फेरस सल्फेट जमिनीतून द्यावे. तसेच दीड ते दोन ग्रॅम प्रति पाणी या प्रमाणे फेरस सल्फेटची फवारणी करावी.

ओलांडा तयार होण्याकरिता आपण ज्या वेळी शेंडा खुडतो, त्यानंतर वेलीला थोडाफार ताण बसतो. या कालावधीत पाणी आणि नत्र फार महत्त्वाचे असते. पाणी कमी झाल्यास वाढ तिथेच थांबेल. त्यानंतर पुढे ओलांडा

जुनी बाग

खरड छाटणीचा हंगाम सुरू होत असून, खरड छाटणीपूर्व तयारीही तितकीच महत्त्वाची असेल. मागील हंगामात घडाचा विकास होण्याकरिता, ज्या मुळांनी आपला विकास करून पाणी व अन्नद्रव्यांचा पुरवठा केला. ही मुळे आज काळी पडलेली दिसतील. म्हणजेच या मुळांची कार्य करण्याची क्षमता संपत आलेली असेल.

- खरडछाटणीनंतर पुन्हा नवीन फुटी निघण्याकरिता जमिनीतूनच अन्नद्रव्य व पाण्याचा पुरवठा केला जाईल, याकडे लक्ष द्यावे. त्याकरिता चारी घेऊन जुनी मुळे (३० टक्क्यांपर्यंत) तोडून नवीन मुळांच्या विकासाला मदत होईल. यापेक्षा जास्त मुळे तुटणार नाहीत, याची दक्षता घ्यावी.
- तुटलेली मुळे जास्त काळ उन्हामध्ये उघडी राहणार नाही, हे पाहावे.
- चारी घेतल्याबरोबर शेणखत, पिकांचे अवशेष टाकून चारी झाकून घ्यावी. पाणी पुरवठा करावा.
- बऱ्याच बागेमध्ये चुनखडीचे प्रमाण १० ते १५ टक्क्यांपर्यंत दिसून येते. यामुळे कितीही

खरड छाटणी झालेली बाग.

तयार करतवेळी पेऱ्यातील अंतर कमी राहून पुढील काळात अडचणी येतील. हे टाळण्याकरिता शेंडा खुडल्याबरोबर नत्र व पाणी वाढवावे. असे केल्यास वाढत्या तापमानात फुटीची वाढ जोमात होऊन, पेऱ्यातील अंतरही वाढेल. ओलांडा तयार करतवेळी दोन पेऱ्यातील साधारणतः अंडीच ते तीन इंच असावे. हे मिळविण्याकरिता दोन गोष्टी महत्त्वाच्या असतात.

- नत्र आणि पाण्याचा वापर जास्त प्रमाणात करावा.
- पोटॅश किंवा पालाशचा वापर पूर्णपणे बंद असावा. यावेळी पाण्याचा ताण बसताच पानांची एकतर वाटी होईल किंवा शेंड्याकडील पाने चुराळल्याप्रमाणे दिसतील. जुन्या पानांची वाटी झालेली असल्यास

न फुटलेला ओलांडा. त्याला इंग्रजीमध्ये 'डेड आर्म' म्हणतात.

- मेहनत केली तरी पुढील काळात फुटीची वाढ अपेक्षेप्रमाणे होत नाही. तेव्हा चारी खोदल्यानंतर शेणखत टाकताना त्यात सल्फर (७० ते ८० किलो प्रति एकर) मिसळून घ्यावे.
- जास्त काळ चारी उघडी राहिल्यास मुळांच्या पेशी सुकतील, मरतील, त्यामुळे ओलांड्यावर फुटी निघण्यास उशीर होईल. जास्त काळ ओलांडा उन्हामध्ये राहिल्यास तो डागाळण्याची समस्या दिसून येते. काही कारणाने चारी अधिक काळ उघडी राहिली असल्यास पुढील गोष्टी कराव्यात.
- ओलांडा लवकर फुटण्याकरिता हायड्रोजन सायनामाईडचा* (२० ते २५ मिलि प्रति लिटर पाणी) वापर करावा.
- बागेमध्ये पाण्याची फवारणी दिवसातून दोनवेळा करावी.
- बागेत शेडनेटचा वापर फायद्याचा ठरेल. सुरुवातीच्या काळात तापमान वाढले असल्यामुळे रोगांचा प्रादुर्भाव मुळीच नसेल. मात्र उडद्यासारख्या किडीचा प्रादुर्भाव वाढलेला दिसून येईल. तेव्हा बागेमध्ये किडीच्या नियंत्रणाकडे लक्ष द्यावे.

पालाशची कमतरता असल्याचे समजावे. तर नवीन पानांची वाटी झालेली असल्यास फुलकिड्यांचा प्रादुर्भाव असल्याचे समजावे. बागेतील उपलब्ध परिस्थितीचे निरीक्षण करून (खते देणे किंवा कीटकनाशकाची फवारणी यापैकी) योग्य तो निर्णय घ्यावा.

- डॉ. आर. जी. सोमकुंवर, ९४२२०३२९८८ (राष्ट्रीय द्राक्ष संशोधन केंद्र, मांजरी, जि. पुणे)
टीप : *हायड्रोजन सायनामाईड या रसायनाला द्राक्षामध्ये लेबल क्लेम नाही. मात्र राष्ट्रीय द्राक्ष संशोधन केंद्राकडून या विशिष्ट परिस्थितीसाठी शिफारस करण्यात आली आहे.

● कीडनाशकांच्या शिफारशी लेबल क्लेमप्राप्त किंवा जॉपॅट अॅग्रेसकोप्राप्त आहेत. ● फवारणीचे प्रमाण हाय व्हॉल्यूम फवारणी पंपासाठीचे आहे. ● खरेदीवेळी पक्के बिल घ्यावे. ● बॅन किंवा 'रेस्ट्रिक्टेड' आहे का पाहावे. ● लेबल क्लेम वाचावेत. ● पुरेशा ज्ञानाशिवाय रसायने एकमेकांत मिसळू नयेत. ● रसायनांचा गट तपासावा. ● पीएचआय, एमआरएल तपासावेत. ● पेरणी वा लागवडीपूर्वी संबंधित बियाणांवर कोणती बीजप्रक्रिया केलेली आहे, हे तपासूनच पुढील बीजप्रक्रिया करावी.

● मधमाशी, मित्रकीटकांना हानिकारक कीडनाशकांचा वापर टाळावा. ● पीक फुलोरा अवस्था लक्षात घेऊन कीडनाशकांचा समजस वापर करावा.